

2. Политичка култура

2.1 Демократија оживљава кроз своје грађане

Полазни пример:

Парламентарни избори стварају добитнике и губитнике. Већина формира нову владу, мањина опозицију. Претходна влада може изгубити изборе, па на њено место долази нова влада са другачијим политичким гледиштем.

Правила су јасна, али то није довољно. Изборни систем ће функционисати само ако смо сигурни да ће губитници, мањина, прихватити резултат. Ако то не учине, избори могу изазвати сукобе са насиљем, који доводе до поделе друштва, уместо да ојачају кохезију међу његовим члановима.

Изборна кампања пружа странкама могућност да грађанима пренесу своје идеје. Али, шта ако заступљене странке промовишу расистичку, фундаменталистичку или антидемократску идеологију?

Да би избори функционисали као један од најбитнијих облика учествовања грађана у демократском одлучивању, друштву је очигледно потребно много више од оквира закона којим се успоставља изборни систем. Мора постојати поверење у политички процес и поступци којима ће се осигурати исправно спровођење тих процеса.

Овај пример показује да демократија зависи подједнако од низа прописа као и од ставова грађана према демократији. Они морају разумети и поштовати систем, а истовремено и осећати одговорност за његову стабилност. Странке међусобно треба да се понашају као супарници, али не и као непријатељи. Само у том случају демократија показује своју снагу као једини систем у којем је промена власти могућа без промене политичког система.

Демократија се састоји од система институција и процеса који обухватају опште изборе, парламентарну заступљеност и контролу власти кроз систем кочница и равнотежа. Неки системи обухватају непосредно учествовање кроз референдуме или уставни суд. То је позорница, а грађани су глумци. Они зато дословно морају бити вољни и способни да играју своју улогу, и морају се идентификовати са политичким системом демократије.

Демократија је систем институција укорењен у политичкој култури. Институционални систем може да успостави оквир за ову културу, али не може да је створи, нити да јој осигура стабилност. (Исти принцип важи и за аутократски облик владавине. Аутократа такође зависи од одговарајуће политичке културе, засноване на политички послушним субјектима уместо на активним и ангажованим системима.)

2.2 Културна димензија људских права

Људска права која су цивилна и политичка по природи одређују шта су то демократски процеси у пракси, укључујући слободу мишљења и изражавања, слободу медија (односно, забрану цензуре), право гласа, и принцип једнакости и недискриминације који важи за остваривање сваког људског права. Када земље ратификују одређени споразум о људским правима, обавезују се на усклађивање државних закона и праксе како би били у складу са међународним стандардима. Они то чине добровољно.

Шта се догађа ако држава не испуни обећања о поштовању људских права? Постоје различити механизми заштите, које су установиле УН и регионалне институције за људска права, садржани у јавно објављеним регионалним законима о људским правима, које владе могу прихватити. У Европи је, на пример, на снази Европска конвенција о људским правима, која штити пре свега цивилна и политичка права. Владе могу потписати и Европску социјалну

повељу, која одређује економска, социјална и културна права. Уколико нека влада прихвати Конвенцију, али делује супротно њеним одредбама, грађани (или било која особа унутар државне јурисдикције) држава чланица Савета Европе могу упутити жалбу Европском суду за људска права у Стразбуру.

У већини случајева, остваривање људских права се одвија у оквиру влада организованих као уставне демократије, путем уобичајених механизма демократских процеса. Ти механизми подразумевају развијање закона, али и културе учествовања и ангажмана грађана.

Демократија и људска права зависе од институционалног оквира који се састоји од две компоненте: од низа прописа и начела установљених у уставу и правном систему и од политичке културе. Демократија и људска права су уграђени у низ начела, вредности и одговорности. Демократија и људска права дозвољавају супротстављање око спорних питања, све док постоји јасна сагласност око оквира који признаје и штити, али истовремено и ограничава слободе. Могуће је изразити неслагање око готово било чега, али то функционише само уколико сви подржавају систем који то неслагање допушта.

2.3 Демократија и људска права као нормативне смернице за наставу и учење – култура демократије у школама

Демократије не може бити без посвећених грађана, носиоца демократије.

Свака генерација преузима своје демократско наслеђе, и требало би да га разуме, као и да научи како да га активно примењује. Задатак Грађанског васпитања и ЕДЦ/ХРЕ, као и образовања у целини, јесте да подржи и охрабри младе да постану активни и ангажовани грађани.

Културне традиције наклоњене демократији се споро развијају, као што је показало историјско искуство у многим земљама. Најозбиљнију препреку са којом су суочени државотворни пројекти у друштвима која су претрпела грађански рат, представља одсуство традиције демократске културе. Образац демократске институције се може увести, али корени демократске културе не могу – они морају дословно проистацати из културне баштине друштва.

Према томе, политичка култура се може изразити у конструктивистичким категоријама. Она се стиче кроз процесе учења и социјализације. Зато је од велике важности да ли се школама управља демократски или аутократски, јер ће се од ученика очекивати да науче како да живе у, или под обликом управљања о коме стичу искуство у раној фази живота.

Школа као микро средина може подржати своје ученике у стицању и уважавању кључних елемената културе демократије и људских права, укључујући следеће:

- Ученици умеју да препознају и изразе своје интересе и ставове са сигурношћу и самопоуздањем.
- Ученици се једни према другима односе са узајамним поштовањем, укључујући слушање туђег мишљења и емпатију, односно спремност и способност да мењају угао посматрања.
- Ученици умеју да реше сукоб ненасилним средствима, то јест користе консензус, преговоре и компромис.
- Ученици уважавају функцију институционалних оквира који штите и ограничавају њихова лична права и слободе. Они додају „мекан”, неформални елемент политичке културе „тврдом”, формалном елементу правила.
- Ученици уважавају политику као практично деловање са циљем решавања проблема који заслужују пажњу и траже доношење одлука.
- Ученици учествују у процесу избора представника и формалном процесу одлучивања.

- Ученици примењују неконвенционалне начине утицања на процес одлучивања, као што су подизање свести, активизам, лобирање и самостално решавање проблема.
- Ученици преузимају одговорност за своје одлуке и изборе, узимајући у обзир утицај тих одлука и избора на њих саме, али и на друге.
- Ученици су свесни да ће, уколико не учествују у доношењу одлука које утичу на њих, други донети те одлуке, а исход ће можда бити неповољан за њих.

Политичка култура је снажно повезана са ставовима и вредностима које млади грађани стичу кроз процес социјализације, укључујући и њихово искуство у школи. Постоје и други фактори који имају једнако снажан утицај на процес социјализације младих људи, посебно породица, вршњаци и медији. С друге стране, школска заједница нуди деци и адолесцентима најраније могућности да стекну искуства интеракције у друштву и у јавности; зато можемо закључити да школа има пресудан утицај на начин преношења демократског наслеђа на младе генерације. Учењем и искуством у школском амбијенту млади људи могу развити навике и вештине које им омогућавају да касније, кроз цео живот, учествују у демократским процесима и прихвате вредности људских права, како кроз формалне процесе одлучивања, тако и кроз свакодневне интеракције.